

Η ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΤΟΥ ΜΕΤΡΟΥ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ (του Γιάννη Ζήση)

✘ Είναι ανάγκη να διαφοροποιήσουμε εξ αρχής τα ζητήματα που αφορούν στη δυναμική του μέτρου στην ιστορία. Η αναφορά στο μέτρο δεν σημαίνει παθητικότητα. Αυτό σημαίνει ότι, όταν κάμπτεται μια υγιής κοινωνική εξέλιξη -όπως η Γαλλική Επανάσταση- τότε θα πρέπει να είμαστε έτοιμοι να πούμε, όπως ο φιλόσοφος Καντ: «**να το επαναλάβουμε**». Τη στάση αυτή του Καντ για τη Γαλλική Επανάσταση επικαιροποίησε στην εποχή μας ο Ελβετός καθηγητής κοινωνιολογίας των Πανεπιστημίων της Γενεύης και της Σορβόνης, Ζαν Ζιγκλέρ, στο βιβλίο του με τίτλο “Η αυτοκρατορία της ντροπής”. [1]

Η αναζητούμενη επίδειξη μέτρου από τον αστό δεν συνδέεται με την αποποίηση από αυτόν της δυνάμεως και της βίας αλλά με την **επάρκεια λόγου** και **δικαιϊκής στόχευσης**. Δεν πρέπει να μας διαφεύγει ότι ο βαθμός ολοκλήρωσης του μέτρου είναι κάτι τελείως διαφορετικό. Επίσης, ο βαθμός ολοκλήρωσης του μέτρου εκτιμάται ανάλογα με τις συνθήκες, είτε οι συνθήκες αυτές είναι της εποχής του Όλιβερ Κρόμβελ, είτε είναι του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Οι αστοί με μέτρο είναι φίλοι της ανθρωπότητας και δεν κινούνται στη γραμμή της αποξένωσης.

Η δυναμική του μέτρου στην ιστορία

- i) Επίδειξη μέτρου σημαίνει **επάρκεια λόγου** και **δικαιϊκής στόχευσης** και όχι αποποίηση της δυνάμεως και της βίας.
- ii) Ο βαθμός ολοκλήρωσης του μέτρου εκτιμάται ανάλογα με τις συνθήκες.
- iii) Οι άνθρωποι του μέτρου αναγνωρίζουν ότι η αδελφосύνη είναι ίσης σημασίας με αυτήν της ελευθερίας και της ισότητας.

Ιστορικά παραδείγματα

Υπό αυτή την έννοια πολλοί από τους πρωτεργάτες της Αμερικάνικης Επανάστασης όπως ο Βενιαμίν Φραγκλίνος, ο Τόμας Τζέφερσον, ο Τζωρτζ Ουάσινγκτον και άλλοι, ήταν «αστοί του μέτρου». Αυτό αναδεικνύεται στο πραγματισμό των πεποιθήσεών τους.

Το ίδιο ισχύει και για αρκετούς εκφραστές της Γαλλικής Επανάστασης αλλά και για τον Μαρξ, τον Έγκελς τον Λένιν τη Ρόζα Λούξενμπουργκ ή τον Τσε Γκεβάρα. Οι Μαρξ, Έγκελς και Λένιν δικαιώνουν τον χαρακτήρα τους ως αστών με μέτρο, καθώς δεν κινήθηκαν ουτοπιστικά, ριζοσπαστικά ή με ένα ρομαντισμό. Υπήρξαν θεμελιωδώς πραγματιστές με την εξελικτική προοπτική του όρου. Αυτό αποδεικνύεται στις θέσεις τους για το φαινόμενο της εξουσίας και της θρησκείας.

Στην περίπτωση του Λένιν είναι χαρακτηριστική η επίδειξη προσαρμοστικότητάς του, όπως αυτή αποτυπώθηκε στη Νέα Οικονομική Πολιτική, στην πολιτική του διαθήκη -σχετικά με θέματα που αφορούν πρόσωπα εξουσίας- αλλά και στη στάση του απέναντι στην αρχή των εθνότητων. Αντίστοιχα χαρακτηριστικά μέτρου εκδηλώθηκαν από τη Ρόζα Λούξενμπουργκ μέσα από την εξαιρετική ψυχολογική της ευαισθησία και τον εξαιρετικό της ψυχολογικό στοχασμό και αλτρουισμό. Υπό μια άλλη εκδοχή, το ίδιο μπορούμε να πούμε για τον Τσε Γκεβάρα για τη γρήγορη κατανόηση, αλλά, και τη Δον Κιχωτική παραίτησή του.

Αστοί με μέτρο ήταν ο Γκράμσι, ο Μπρεχτ, ο Λούκατς ή ο Καρλ Πολάνυι.[2] Η ανθρωπότητα βιώνει στην πραγματικότητα την ανθρωπολογική κρίση της αστικής τάξης. Όπως σωστά παρατηρούσε ο Λένιν, τα εξελικτικά ή τα προοδευτικά καθήκοντα των τάξεων δεν είναι αυστηρά καθορισμένα.

Η επιλεκτική ανάγνωση του Άνταμ Σμιθ από τους φιλελεύθερους έχει οδηγήσει σε μια εσφαλμένη εικόνα των θέσεών του για την οικονομία.[3] Όποιος διαβάσει τις θέσεις του στην Πραγματεία περί των Συναισθημάτων θα αναγνωρίσει σε αυτόν ότι υπήρξε ένας αστός με μέτρο. Επίσης, στον Πλούτο των Εθνών φαίνεται πως δεν

ξεγελιέται ανθρωπολογικά.

Ούτε ο φιλόσοφος Καντ ξεγελάστηκε ανθρωπολογικά όταν καταπιάνεται με το πεδίο της πολιτικής, της δημοκρατίας και της ιδιοτέλειας.

Αστός με μέτρο ήταν και ο φιλόσοφος Τζων Στιούαρτ Μιλλ ο οποίος επιχείρησε ταυτόχρονα μέτρα κοινωνικής συνοχής, πολιτικής πρόνοιας και διακήρυξης της ελευθερίας ως ολοκληρωμένο μέτρο του νόμου και της εξουσίας.

Δεν είναι τυχαίο ότι από αστούς διακηρύχτηκε η αδελφοσύνη μέσα από τις εκστατικές νότες της μουσικής. Χαρακτηριστικοί εκπρόσωποι τους οι: Μπετόβεν, Μότσαρτ, Χάϊντιν, Μέντελσον. Η αδελφοσύνη όμως είχε και σε άλλους τομείς έκφρασης τους εκπροσώπους της: όπως ο Ουγκώ, ο Γκόγια, και ο Ρομαίν Ρολάν. Επίσης, αστοί όπως ο Σβάϊτσερ, ο Ράσελ και ο Ουάιτχεντ πήραν εκστατική θέση όχι μόνο για την ελευθερία αλλά και για την αδελφοσύνη. Κατανοούσαν πως η ελευθερία χωρίς αδελφοσύνη καταλήγει σε μια στάση αποξένωσης και χωριστικότητας.

Αστοί κήρυξαν την ποιητική κατοικία, το ποιητικό δαιμόνιο του ανθρώπου και την Ορφική έκσταση. Αστοί κήρυξαν και την Πυθαγόρεια εναρμόνιση τέχνης, επιστήμης και φιλοσοφίας και αστοί κήρυξαν και τον επιστημονικό λόγο.

Οι αστοί ήταν αυτοί που ρύθμιζαν την εργασία τους δημιουργικά στον βαθμό που το πνεύμα είχε αρκετή εξουσία. Έτσι, αστός ήταν και ο δούλος Επίκουρος που κήρυξε και ίδρυσε τον Στωικισμό, αλλά και ο Σπάρτακος και ο Μάρτι Χοσέ.

Η ανάγκη για αισθαντική μεστότητα

Η ανάγκη του ανθρώπου για μια αισθαντική μεστότητα είναι θεμελιώδης. Είναι μια ανάγκη που τελικά εκφράζει την αρχή της πραγματικότητας και που λειτουργεί:

i) ως πεδίο ομοιοστασίας στη σχέση μεταξύ πραγματικότητας και φανταστικού όπως την οραματίζεται ο Αντρέ Μπρετόν και

ii) ως πεδίο συνδιαλλαγής της αρχής της ηδονής και της αρχής της πραγματικότητας σύμφωνα με την ψυχανάλυση[4]

Αυτή η μεστότητα μερικές φορές βιώνότανε μέσα από τα άκρα. Για παράδειγμα ο εξαίσιος λογοτεχνικά αλλά και στοχαστικά Λέον Τολστόι στην εσχατιά του βίου του αναζήτησε την υπαρξιακή καταγωγή του νοήματος της ζωής στην απώλεια του εξωτερικού μέτρου της. Το ίδιο πνεύμα -όχι πάντα υγιές- χαρακτήρισε τους μάρτυρες και τους ερημίτες. Το ουσιαστικό βρίσκεται στη δόξα της βιωματικότητας και όχι στη δόξα της μαζικής κοινωνίας ή της ιστορίας. Μιλάμε για τη δόξα του ινκόγκνιτο ή για αυτή που πρεσβεύει ο Κάφκα, ο Καζαντζάκης, ο Κίρκεγκωρ, ο Χαίλντερλιν, ο Χάινε, ο Μπλέκ, ο Ουίτμαν, ο Μπράουνινγκ ή ο Γκαίτε.

Ο αστός με μέτρο, είναι άνθρωπος που έχει μέτρο τόσο απέναντι στον εαυτό του, όσο και απέναντι τους άλλους. Αναγνωρίζει το δικαίωμα γιασχόλη και για εργασία αλλά και την απελευθερωτικότητα των δικαιωμάτων αυτών στο μέτρο, την ποιότητα και τη σχέση τους στο μερισμό του προϊόντος. Είναι ο στυλοβάτης της κοινωνίας της αδελφοσύνης, της οικολογικότητας και της πνευματικότητας.

Δεν είναι τυχαίο που λόγω της χρεοκοπίας των θρησκειών τόσο στο μαζικό επίπεδο, όσο και στο πεδίο της διαμεσολάβησης από τις εκκλησιαστικές οργανώσεις, επιχειρήθηκε μια ανακαίνιση. Η ανακαίνιση αυτή, επειδή στόχευε στο ανθρωπολογικό υπόβαθρο, ήταν και είναι πραγματικά αναγκαία.

Η ανακαίνιση των θρησκειών είναι αναγκαία και για το σοσιαλιστικό εγχείρημα, γιατί ο άνθρωπος όταν βιώνει την πνευματική ασφάλεια έχει ένα πλεόνασμα ανιδιοτέλειας, αυξάνει τη διαθεσιμότητά του για συντροφικότητα στην εργασία και στησχόλη και κοινωνικοποιεί την ελευθερία του.

Στην εποχή του Μαρξ και του Λένιν δεν υπήρχε η γνώση των επιστημών του ανθρώπου -κυρίως ψυχολογίας- που υπάρχει σήμερα. Η σημερινή γνώση των επιστημών του ανθρώπου μας επιτρέπει να κάνουμε βαθύτερες ανθρωπολογικές αναγωγές και τομές στα

προβλήματα από ό,τι στο παρελθόν. Χωρίς αυτή τη γνώση οι διαμεσολαβητικοί μηδενισμοί εμφανιζόντουσαν ως ικανοποιητικές ιστορικές λύσεις.

Αναφορές:

[1] Ζαν Ζίγκλερ , “Η Αυτοκρατορία της Ντροπής”, σελ.256-258, εκδ. Σύγχρονοι Ορίζοντες, 2008 [Καντ: Να την Επαναλάβουμε \(Γαλλική Επανάσταση\)](#)

[2] Πανταζής Απόστολος, [“Ο ‘ιστορικός λειτουργισμός’ του Karl Polanyi”](#)

[3] [Το Οικονομικό Μανιφέστο – Μια άλλη ανάγνωση του Adam Smith \(του Αμάρτυα Σεν\)](#)

[4] Σίγκμουντ Φρόυντ, Πέρα από την αρχή της ηδονής.

Γιάννης Ζήσης, συγγραφέας

Ημερομηνία ανάρτησης: 9 Ιανουαρίου 2013

Φωτό: Εμμάνουελ Καντ, βικιπαίδεια

Το παρόν αποτελεί μέρος του δοκιμίου [“Ο Ορίζοντας της Θρησκείας τον 21ο αιώνα”](#)